

Statistikk over bruk av isolasjon/utestengelse fra fellesskapet og en vurdering av situasjonen (tertialvis)¹

Innledende bemerkning

Kriminalomsorgsdirektoratet har i lang tid hatt fokus på bruken av isolasjon i norske fengsler. Vår tilnærming svarer til de anbefalinger og definisjoner som er gitt i menneskerettslige instrumenter og av Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse. Kriminalomsorgen isolerer i dag som *disiplinært* tiltak (tilbakeskuende) etter strgfjl. § 40 første ledd bokstav d og § 39, og som *preventivt* tiltak (fremadskuende) for å hindre uønsket atferd etter § 37, § 38 og § 17 andre ledd.

Det er imidlertid verdt å merke seg at isolasjonsbegrepet er fasettert. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) bruker samlebegrepet «solitary confinement», jf. EMDs dom Babar Ahmad og andre v. UK, avsnittene 205 til 212. Grovt sagt finnes tre typer «solitary confinement»: i) komplett sensorisk og total sosial isolasjon, dvs. å være alene på mørkecelle, ii) andre former for isolasjon uten tilstrekkelig grad av mental og fysisk stimuli og, til slutt, iii) adskillelse fra den øvrige fangebefolkningen. Det er den sistnevnte formen for isolasjon som reguleres av straffegjennomføringsloven § 40 første ledd bokstav d og § 39, § 37 og § 17 andre ledd. Bruken av sikkerhetscelle («glattcelle») etter § 38 er den strengere form for isolasjon i norske fengsler, og benyttes da også lite i kriminalomsorgen. Til sammen ble sikkerhetscelle benyttet 11 ganger over 6 døgn i 2016. I gjennomsnitt varte disse lengste oppholdene på sikkerhetscelle i 11 døgn. Når KDI nedenfor omtaler utelukkelse fra fellesskapet er det alle disse formene for utelukkelse fra fellesskapet det er tale om. Ingen av sikkerhetscellene har vært i bruk på de aktuelle dagsmålingene.

Dagsmålingene fram til i dag

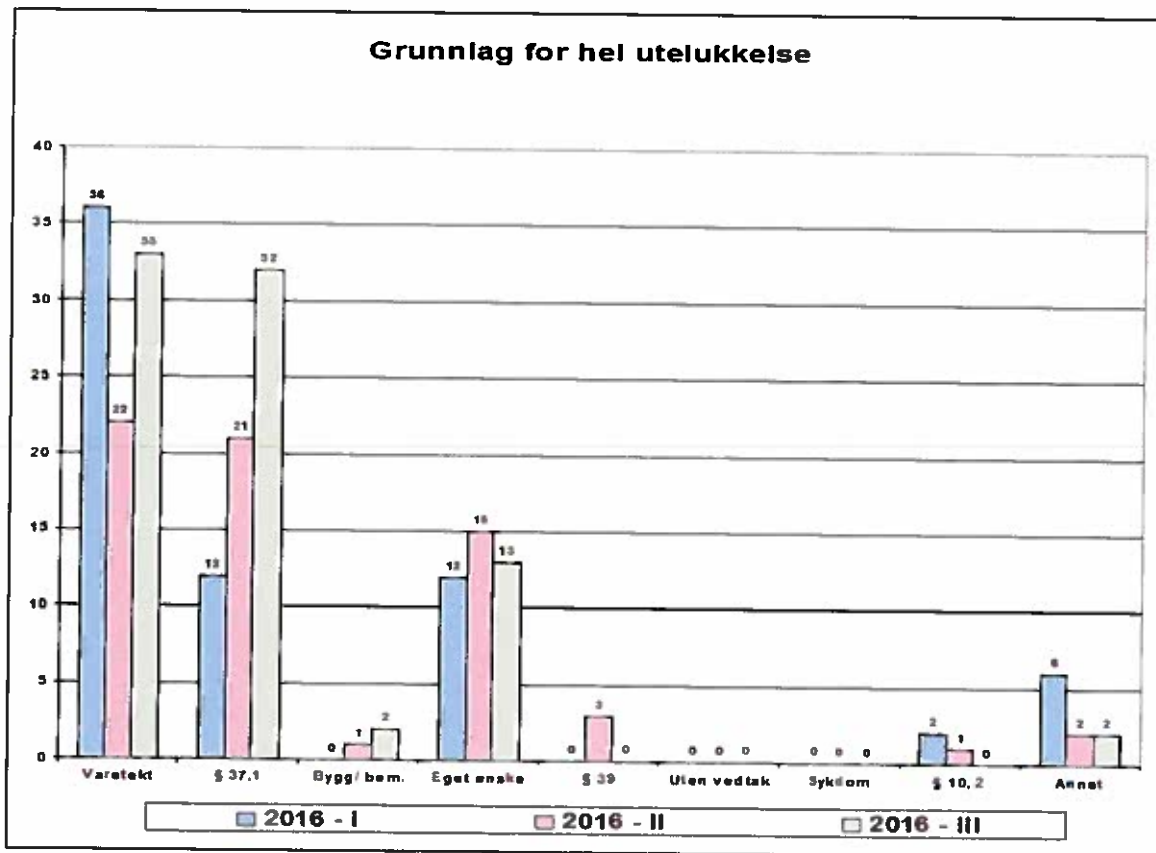
Region sør har siden 2012 gjennomført dagsmålinger på hvor mange innsatte som har hatt mindre enn to timer fellesskap i løpet av én dag. Målingene er gjennomført ved at man har bedt fengselsenheterne i kriminalomsorgen om å telle antall innsatte som har hatt mindre enn to timer fellesskap i løpet av de aktuelle dagene. Til sammen er det i dag gjennomført 13 målinger i 38 fengsler.

Tallene 2015 viste at tilfellene hvor innsatte har mindre enn to timer fellesskap med andre innsatte i løpet av dagen, i hovedsak skyldtes i) bygnings- eller bemanningsmessige årsaker. Deretter fulgte ii) utelukkelse etter strgfjl. § 37 første ledd, iii) varetektsrestriksjoner (besluttet av retten) og utelukkelse etter eget ønske.

Tallene fra 2016 viser at de fleste utelukkelse skyldtes i) varetektsrestriksjoner (besluttet av retten), deretter ii) utelukkelse etter strgfjl. § 37 første ledd og iii) utelukkelse etter eget ønske. Utelukkelse som skyldtes bygnings- eller bemanningsmessige årsaker har i dagsmålingene vært nede på så lite som 0, 1 og 2. Det er en god utvikling i forhold til fjoråret.

¹ Rapporteringskrav pkt. 2.3.5

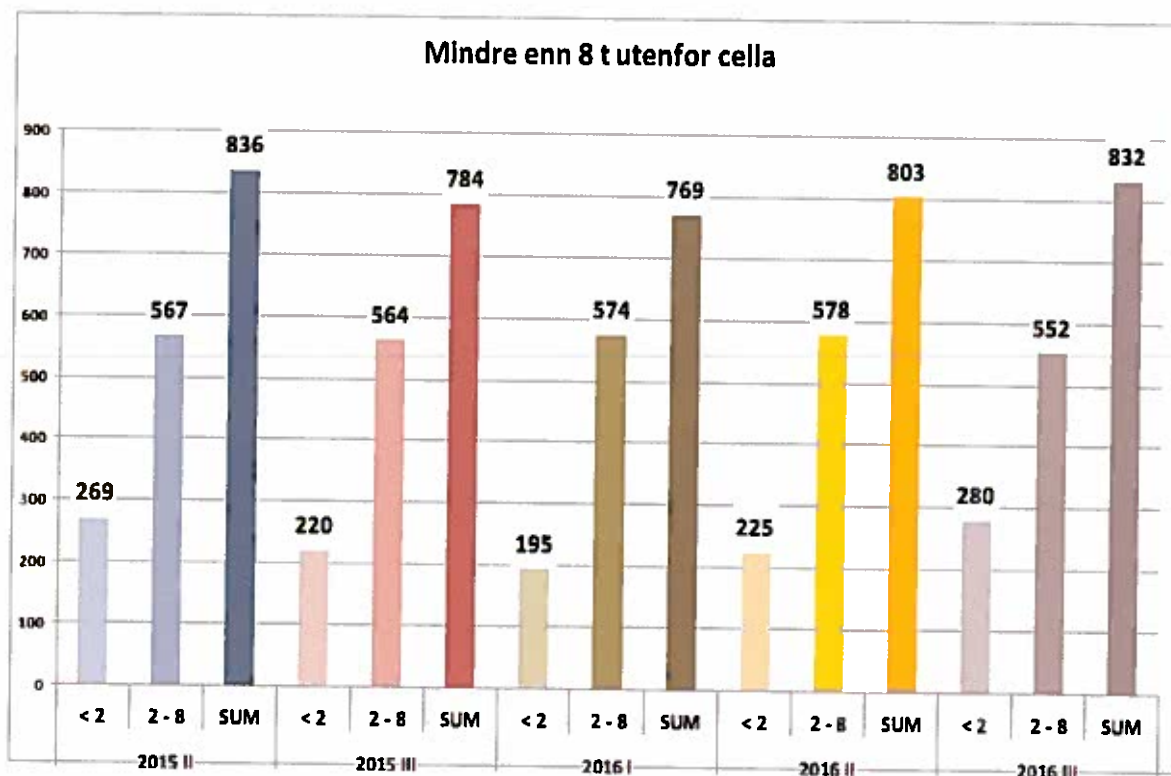
Diagram 1. Oversikt over dagsmålingene (+/- 2 timer)

Kilde: Diagram utarbeidet på bakgrunn av dagsmålingene

Som ved dagsmålingen i oktober 2015 ble det i alle målingene 2016 målt hvor mange innsatte som hadde tilbud om mer enn åtte timer aktivitet utenfor cellen, jf. diagram 2 som også omfatter intervallet 0 til 2 timer fellesskap med andre innsatte.

Diagram 2. Oversikt over dagsmålingene (gjensidig utelukkende kategorier)

Kilde: Diagram utarbeidet på bakgrunn av dagsmålingene

Kriminalomsorgens fagsystem KOMPIS

Per 22.1.2017 ble det i KOMPIS KIA registrert 231 *uavsluttede* utelukkelse. En del av utelukkelsene hadde nok i realiteten opphørt, men var likevel registrert som uavsluttede i KOMPIS fordi hendelsen av ukjente grunner ikke er registrert som avsluttet på lokalt nivå. Det tas derfor igjen høyde for en feilmargin. Utelukkelsesfunksjonen i KOMPIS oppfattes i alle fall som godt implementert da man ser at tallene langt på vei faller sammen med dagsmålingene.

Tabell 3. Oversikt over registrerte utelukkelsehendelser i 2015 og 2016

ÅR	Hele utelukkelse	Timer	Delvise utelukkelse	Timer	Totalt antall utelukkelse	Timer
2015	4019	472 677	2142	539 439	6161	1 012 116
2016	3923	312 209	2566	647 553	6489	959 796

Kilde: Tabell utarbeidet på bakgrunn av uttrekk fra KOMPIS KIA

Vurdering av situasjonen

Siste dagsmåling 21.10.2015 viser som foregående dagsmålinger at tallet på innsatte med mindre enn to timer fellesskap ligger stabilt på rundt 200 innsatte, jf. diagram 1. Like entydig i år er det imidlertid ikke at dette henger sammen med at kriminalomsorgen til enhver tid disponerer over et tilsvarende antall plasser uten reell adgang til fellesskapsarealer.

Som det går fram av diagram 1, er den viktigste begrunnelsen for utelukkelsene domstolsbesluttede varetektsrestriksjoner. Adgangen til å regulere omfanget av denne typen utelukkelse ligger således utenfor kriminalomsorgens rammer.

Det er positivt at enhetene synes å ha et økt fokus på å iverksette tiltak som er ment å redusere risikoen for ev. skader som følge av langvarig utelukkelse, herunder overfor personer som er varetektsfengslet der dette er i overensstemmelse med fastsatte restriksjoner.

Det er videre svært positivt at enhetene påser at det er notoritet over de formelle vedtak om utelukkelse. Det resulterer i økt rettsikkerhet.

Om man sammenligner tallene fra KOMPIS fra i år og i fjor, jf. tabell 3, ser en at antall timer utelukkelse er gått ned med 52 320 timer. Det er meget positivt.

En ser også at andelen av hel utelukkelse fra fellesskapet har gått ned med 96 stk. fra i fjor, hvilket betyr at det er flere delvise utelukkelse i år enn i fjor. Det er en utvikling som er godt i tråd med føringer gitt i.f.t. bruken av strgf. § 37 tredje ledd, som bestemmer at kriminalomsorgen skal begrense tiltaket til en delvis utelukkelse dersom dette er tilstrekkelig for å forebygge handlinger etter første ledd bokstavene a) til e) og annet ledd.

Kriminalomsorgsdirektoratet vil også i kommende år ha et spesielt fokus på bruken av utelukkelse i kriminalomsorgen. Justerte retningslinjer for bruken av straffegjennomføringsloven § 37 forventes ferdigstilt i.l.a. ultimo 2017